

ECB banku uzraudzība: 2019. gada risku novērtējums

1. Ievads

Risku, ar kuriem saskaras uzraudzītās iestādes, identificēšana un novērtēšana ir vitāli svarīga sekmīgas banku uzraudzības veikšanai. Risku analīze arī tiek izmantota kā pamats, definējot **uzraudzības prioritātes** regulārā stratēģiskās plānošanas procesa ietvaros.

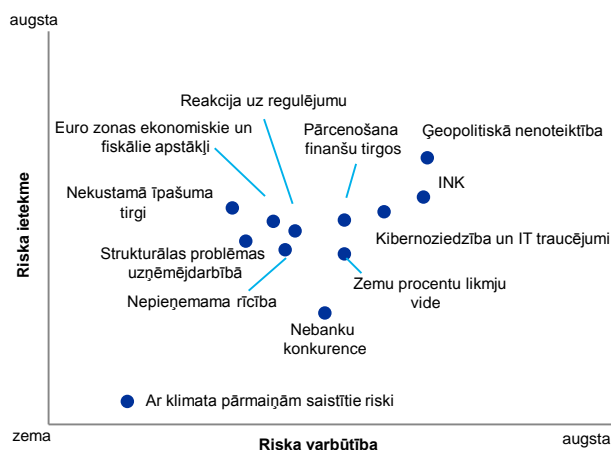
ECB banku uzraudzības jomā ciešā sadarbībā ar valstu kompetentajām iestādēm (VKI) katru gadu tiek veikta risku identificēšana un novērtēšana. Analīzē izmantota no plaša informācijas sniedzēju loka, t.sk. no kopējām uzraudzības komandām (KUK) un horizontālo mikroprudenciālo un makroprudenciālo funkciju veicējiem, iegūtie dati. Analīzē ņemtas vērā arī diskusijas ar bankām un citām attiecīgajām iestādēm.

2. VUM 2019. gada risku karte

Risku novērtējuma svarīgākie rezultāti parādīti VUM risku kartē (sk. 1. attēlu). Šajā kartē attēloti būtiskākie riskus noteicošie faktori, kas divu līdz trīs gadu periodā ietekmēs euro zonas banku sistēmu, kā arī to varbūtības un ietekmes dimensijas. Riskus noteicošos faktoros nevajadzētu aplūkot izolēti, jo tie var viens otru izraisīt vai pastiprināt. Vienotā uzraudzības mehānisma (VUM) risku karte parāda euro zonas kopējo situāciju, izceļot tikai galvenos riskus noteicošos faktoros. Tās mērķis nav uzskaitīt visus riskus, ar kuriem saskaras uzraudzītās bankas.

1. attēls

VUM 2019. gada risku karte

Avoti: ECB un VKI.

Trīs galvenie riskus noteicošie faktori, kas ietekmē euro zonas banku sistēmu, ir ģeopolitiskā nenoteiktība, ienākumus nenesošo kredītu (INK) atlikums un iespējamā INK uzkrāšanās nākotnē, kā arī kibernetizācija un IT traucējumi. Tiem seko pārcenošana finanšu tirgos, zemu procentu likmju vide un banku reakcija uz regulējumu.

Salīdzinot ar pagājušo gadu, ievērojami samazinājušies no euro zonas ekonomiskajiem un fiskālajiem apstākļiem izrietošie riski – to galvenokārt noteica labvēlīgais cikliskās izaugsmes temps. Vienlaikus palielinājušies ģeopolitiskā nenoteiktība un riski saistībā ar pārcenošanu finanšu tirgos. Digitalizācijas attīstība pastiprina riskus, kas saistīti ar banku mantotajām IT sistēmām un kibernetizācijām.

3. Būtiskākie riskus noteicošie faktori

Ģeopolitiskā nenoteiktība rada pieaugošu risku pasaules finanšu tirgiem un tautsaimniecības perspektīvām euro zonā. Pēdējā laikā pieaugusi politiskā nenoteiktība dažās euro zonas valstīs. Kas attiecas uz *Brexit*, pārejas un izstāšanās kārtības galīgais veidols vēl nav ticis precizēts. Bankām un uzraudzības iestādēm jāturpina plānošana un gatavošanās ārkārtas situācijām, apsverot visus iespējamus scenārijus. Ar *Brexit* saistītās bažas ietver visdažādākos riskus, piemēram, darbības nepārtrauktības un pārejas riskus, līgumu nepārtrauktību, ar atšķirībām valstu tiesību aktos saistītās regulējuma arbitražas riskus vai makroekonomiskās ietekmes riskus. Pastāv ierobežots risks attiecībā uz būtiskiem pārtraukumiem pieejai finanšu pakalpojumiem euro zonā, bet iespējamā finanšu pakalpojumu industrijas sadrumstalotība var mazināt tās efektivitāti. Turklāt pastiprinājušās bažas par pieaugošo tirdzniecības protekcionismu. Lai gan līdz šim noteikto tarifu tiešajai makroekonomiskajai ietekmei uz euro zonu vajadzētu būt diezgan ierobežotai, jebkāda tirdzniecības strīdu eskalācija radītu ievērojamu risku. Turklāt negatīvi ietekmēt euro zonas makroekonomisko vidi vai finanšu tirgus var arī nelabvēlīgas norises noteiktās jaunajās tirgus ekonomikas valstīs. Visbeidzot, pasaules regulējuma sadrumstalotības risks rada papildus ievainojamības avotu.

Neraugoties uz ievērojamiem aktīvu kvalitātes uzlabojumiem pēdējo gadu laikā, **augstais INK līmenis** joprojām rada bažas ievērojamam skaitam euro zonas iestāžu. INK norādījumi ietvēra prasību bankām ar augstu INK līmeni izstrādāt stratēģijas INK atlikuma samazināšanai. Līdz šim paveiktā darba rezultātā sasniegts ievērojams progress INK apjoma samazināšanā – nozīmīgo iestāžu INK īpatsvars nokrities no 8% 2014. gadā līdz 4.9% 2017. gada 4. ceturksnī. Tomēr pašreizējais kopējais INK līmenis joprojām ir pārāk augsts salīdzinājumā ar starptautiskajiem standartiem, un nepieciešami turpmāki centieni, lai nodrošinātu INK jautājuma pienācīgu risināšanu euro zonā. Augsts INK apjoms ierobežo banku bilances, peļņitspēju un kapitālu¹. Tāpēc jau esošā INK atlikuma problēmas risināšana, t.sk.

¹ Stikāku informāciju par INK negatīvo ietekmi uz banku veikto kredīšanu sk. [Norādījumos bankām par ienākumus nenesošiem kredītiem, ECB, 2017. gada marts.](#)

banku progresa uzraudzība attiecībā uz INK apjoma samazināšanu, joprojām ir viena no Eiropas banku uzraudzības galvenajām prioritātēm.

Turklāt nepārtrauktie peļņas meklējumi var **palielināt iespējamo INK uzkrāšanos nākotnē**. Euro zonas bankas ziņojušas par mazāk stingru kredītu standartu noteikšanu aizdevumiem uzņēmumiem un aizdevumiem mājsaimniecībām mājokļa iegādei 2018. gada 1. ceturksnī². Turklāt šķiet, ka aizdevēji sāk pievērsties riskantākiem sektoriem. Pēc pēkšņā krituma, kas bija vērojams pasaules finanšu krīzes laikā, euro zonā būtiski pieaugusi aizņemto līdzekļu aizdevumu izsniegšana. Aptuveni divas trešdaļas no tiem ir kredīti ar minimāliem ierobežojumiem. Turklāt dažas euro zonas bankas ziņo par strauju nenodrošinātu aizdevumu pieaugumu mājsaimniecībām.

Kibernoziedzība un IT traucējumi rada bankām arvien vairāk sarežģītumu un uzsver nepieciešamību tām ieguldīt IT sistēmās. Bankas tiek pakļautas arvien lielākam spiedienam modernizēt pamata IT infrastruktūru, lai pilnveidotu to struktūru, samazinātu izmaksas, uzlabotu klientu apkalpošanas kvalitāti, kā arī kāpinātu efektivitāti, t.sk. lai sacenstos ar finanšu tehnoloģiju/lielo tehnoloģiju uzņēmumiem. Turklāt bankas saskaras ar aizvien lielākiem kiberuzbrukumu draudiem. Kaut arī nozīmīgās iestādes līdz šim vēl nav ziņojušas par būtiskiem incidentiem, kiberincidenti var novest pie finansiāliem zaudējumiem, tālākām netiešām sekām un tiem var būt pat sistēmiska ietekme. Tomēr dažos gadījumos banku iekšējās sistēmas daļas saskaņā ar pieejamo informāciju tikušas apdraudētas jau kādu laiku pirms kiberuzbrukuma konstatēšanas – šādā situācijā ļaunprātīgi aģenti spējīgi nodarīt ievērojamu kaitējumu.

Kopš pagājušā gada pieaudzis pēkšņas un būtiskas **pārcenošanas risks finanšu tirgos**. Pasaulē turpinājušies peļņas meklējumi, ko veicinājusi straujā globālā ekonomiskā izaugsme un perspektīvas, kā arī likviditātes pārpalikums. Tas vēl vairāk paaugstinājis aktīvu novērtējumu, kas noteiktos tirgus segmentos, it īpaši ASV kapitāla vērtspapīru tirgū, ir nepamatoti augsts. Tajā pašā laikā riska prēmiju līmenis joprojām ir zems. Ar ASV kapitāla vērtspapīru svārstīguma kulminācijas punktu 2018. gada februārī saistītais tirgus satricinājums parādījis tirgus noskaņojuma pašreizējo jutīgumu, bet arī tā spēju pielāgoties straujām korekcijām. Par to liecināja arī Itālijas valsts vērtspapīru tirgū novērotā spriedze, ko izraisīja politiskais spiediens Itālijā 2018. gada maijā, kas ietekmēja arī noteiktu euro zonas valstu obligāciju ienesīgumu un banku kapitāla vērtspapīru cenas. Augošie ģeopolitiskie riski var palielināt iespējamās pārcenošanas risku. Bankas galvenokārt ietekmētu to patiesajā vērtībā novērtēto instrumentu turējumi, nodrošinājuma prasības un kapitāla vai likviditātes palielināšanas izmaksas. Tomēr pārcenošanai var būt arī netieša iedarbība saistībā ar tās negatīvo ietekmi uz makroekonomisko un fiskālo situāciju euro zonā. Turklāt ārkārtas gadījumā, ja būtiska pārcenošana sakristu ar kādu citu būtisku notikumu, tas varētu apdraudēt arī **centrālo darījuma partneru maksātspēju**, tādējādi radot sistēmisku risku³.

² Sk. [euro zonas banku veiktās kreditēšanas apsekojumu](#).

³ Šā gada VUM risku kartē risku noteicošais faktors "CDP maksātspēja" apvienots ar faktoru "Pārcenošana finanšu tirgos".

Zemās procentu likmes vairāku gadu garumā radījušas spiedienu uz banku procentu likmju starpību un izraisījušas pārmaiņas klientu uzvedībā, ietekmējot banku bilanču struktūru⁴. Lai arī kopumā euro zonas banku tīrie procentu ienākumi pēdējā gada laikā bijuši diezgan noturīgi, bankas ar noteiktiem uzņēmējdarbības modeļiem pieredzējušas būtisku banku tīro procentu ienākumu kritumu. Prognozēts, ka, pieaugot apjomam un uzlabojoties procentu likmju starpībām, kopējie tīro procentu ienākumi 2019. un 2020. gadā pieaugs. Tomēr daudzas nozīmīgās iestādes sagaida, ka to peļņa dažu nākamo gadu laikā saglabāsies zema.

Tā kā lielākā daļa no pēckrīzes finanšu **regulējuma iniciatīvām** pašlaik tiek pabeigtas, regulatīvās reformas temps ir nedaudz samazinājies. Tomēr dažus noteikumus joprojām nepieciešams iekļaut ES tiesību aktos. Kaut arī nenoteiktība attiecībā uz regulējumu ir samazinājusies, bankām vēl arvien jāturpina piemērot to uzņēmējdarbības modeļi, lai varētu darboties jaunajā vidē. Stingrāks regulējums palīdz nodrošināt noturīgu un stabilu banku sistēmu vidējā termiņā un ilgtermiņā. Tomēr īstermiņā tas var apdraudēt banku pelnītspēju un banku sektorā radīt tādas riskus kā, piemēram, banku nespēja laikus pielāgoties vai stratēģisku lēmumu vai ieguldījumu atlikšana.

Ekonomiskās izaugsmes perspektīvas euro zonā ievērojami uzlabojās, veicinot risku samazinājumu banku sektorā. Lai arī prognozēts, ka ekonomiskā izaugsme turpināsies vidējā termiņā, nelielās iespējamā ražošanas apjoma pieauguma perspektīvas rada pieaugošu ievainojamības avotu, ņemot vērā, ka darbaspēka piedāvājuma trūkums un ražošanas ierobežojumi var palēnināt pašreizējo kāpumu, un euro zonas valstīs jāpaātrina strukturālo reformu īstenošana. **Valsts sektora parāda ilgspēja** euro zonā vidēji ir uzlabojusies, ko galvenokārt noteica IKP pieaugums. Neraugoties uz pašreizējo ciklisko atveseļošanās periodu, krājumu nelīdzsvarotība vairākās valstīs joprojām ir augsta, kas pakļauj tās iespējamai valsts saistību neizpildes riska pārcenošanai.

Aizdevumi **mājokļu nekustamajam īpašumam** (MNĪ) vēl aizvien ir būtisks euro zonas banku darbības elements, kas 2017. gadā veidoja apmēram 40% no euro zonas IKP. Euro zonas līmenī MNĪ aizdevumu attīstība kopš pagājušā gada bijusi stabila ar nelielu pozitīvu tendenci. Tomēr atsevišķi ievainojamības avoti pakļauj dažas euro zonas bankas riskiem. Daudzās euro zonas valstīs kredītņēmēji pēdējā laikā sākuši pāriet uz īsākiem procentu likmes darbības periodiem. Tas pārnēs procentu likmju risku uz kredītņēmēju, palielinot banku kredītrisku, ja aizņēmēji saskaras ar augstākiem procentu maksājumiem. Turklāt augsts vai augošs kredītņēmēju parāda līmenis rada šaubas par kredītņēmēju spēju atmaksāt saņemto summu, ekonomiskās izaugsmes ciklam sasniedzot pavērsiena punktu. Kredīta attiecība pret nodrošinājuma vērtību (LTV) joprojām ir augsta, kas saistību neizpildes gadījumā var novest pie lieliem zaudējumiem. Kredīšanas standartu atvieglošana attiecībā uz LTV un parāda apkalpošanas izmaksu attiecību pret ienākumiem jauniem aizdevumiem, iespējams, izraisījusi augstāku kredītrisku.

⁴ Pāreja no termiņnoguldījumiem uz pieprasījuma noguldījumiem, biežāka mājokļa iegādei izsniegto aizdevumu pirmstermiņa atmaksa un mājokļu pircēju izvēle par labu fiksētām, nevis mainīgām procentu likmēm ir daži piemēri norisēm, kas maina veidu, kādā bankas pakļautas procentu likmju pārmaiņām.

VUM bankas pakļautas virknei papildu risku, kam jāpievērš uzraudzības iestāžu uzmanība

- **Nepieņemamas rīcības risks** – lai arī zaudējumiem saistībā ar nepieņemamas rīcības risku bija tendence samazināties, nepieņemamas rīcības gadījumu skaits 2017. gadā bija lielāks. Stingrāks datu aizsardzības regulējums un nepārtraukti peļņas meklējumi var novest pie nepieņemamas rīcības riska gadījumu skaita pieauguma.
- **Strukturālas problēmas uzņēmējdarbībā** saistītas ar strukturālajām nepilnībām VUM banku uzņēmējdarbības vidē, kā arī ar banku izmaksu struktūras neelastību, kas negatīvi ietekmē to efektivitāti. Euro zonas banku sistēma joprojām nav pilnībā integrēta. Tas var radīt šķēršļus pārrobežu konsolidācijai vai optimālai kapitāla un likviditātes sadalei, kā arī neļaut euro zonas bankām pilnībā izmantot apjomradītus ietaupījumus, kuru rezultātā ES un pasaulē izveidotos nevienlīdzīgi konkurences apstākļi.
- **Nebanku konkurence** pieaug, *FinTech* uzņēmumiem, apdrošinātājiem un citiem uzņēmumiem ienākot aizdevumu tirgū. Tomēr ietekme uz aizdevumu procentu likmju starpībām līdz šim šķiet ierobežota, un gaidāms, ka risku novērtēšanas perioda laikā tā saglabāsies zema. Pastāv bažas arī par iespējamu lielāku konkurenci ar *bigtech* uzņēmumiem (t.i. lielo tehnoloģiju uzņēmumiem ar pieeju milzīgām klientu datubāzēm un spēju ienākt finanšu pakalpojumu industrijā).
- **Ar klimata pārmaiņām saistītie riski** īstermiņā neapdraud finanšu stabilitāti euro zonā. Tomēr tie var netieši, bet būtiski ietekmēt bankas saistībā ar biežākiem un smagākiem ārkārtas laikapstākļu gadījumiem vai ar notiekošo pāreju uz zemas oglekļa emisijas tautsaimniecību. Laika apstākļi var radīt zaudējumus uzņēmējdarbības sektoros, kuriem bankas ir pakļautas (piemēram, lauksaimniecībā), vai iznīcināt to nodrošinājuma turējumus. Turklāt pāreja uz zemas oglekļa emisijas tautsaimniecību var ietekmēt noteiktus tautsaimniecības sektorus (piemēram, fosilā kurināmā uzņēmumus, energoietilpīgos sektorus, komunālo pakalpojumu, transporta un būvniecības uzņēmumus). Tāpēc bankām jāveic nepieciešamie pasākumi, lai pārvaldītu ar šādiem sektoriem saistītos riskus.

© Eiropas Centrālā banka, 2018

Pasta adrese: 60640 Frankfurt am Main, Germany

Tālrunis: +49 69 1344 0

Interneta vietne: www.bankingsupervision.europa.eu

Visas tiesības rezervētas. Atļauta pārpublicēšana izglītības un nekomerciālos nolūkos, norādot avotu.

Konkrētu terminu skaidrojumu sk. [VUM terminu vārdnīcā](#).